

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881. (Staatsblad No. 124.)

Zondag 2 December 1900. No. 1196.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 95, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementprijs: frank aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneerenden worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentie: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Verzoen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.

XLIII.

HET HUISGEZIN.

III.

Daarom zal de man zijnen vader en zijne moeder verlaten, en zijne vrouw aankleven; en zij zullen tot één vleesch zijn. Gen. 2: 24.

In welken zin valt hier nu te spreken van het „Christelijk“ Huisgezin? Stellig niet, alsof alleen onder Christenen een Huisgezin denkbaar ware. Er bestaat een huislijk leven ook onder Joden, Heidenen en Mohamedanen; en al misten de meesten onder de gelegenheid om met het huislijk leven onder Heidenen en Mohamedanen kennis te maken, het Joodsche Huisgezin kennen we zeer wel uit het leven onze eigen steden. Voorzover we nu dit huislijk leven der Joden van naderbij kennen, zal wel niemand de dwaasle bewering durven uiten, dat dat eigenlijk geen Huisgezin is. Natuurlijk, het is geen Christelijk Huisgezin, dat onder de Joden plaats grijpt. Ook wordt over de kuisheid van den echtgenoot in Joodsche kringen vaak anders geoordeeld, dan onder ons. Maar wat aangaat de verhouding tusschen man en vrouw, den hechten familieband tusschen ouders en kinderen, de onderlinge verhouding van broeders en zusters, de zorg voor hun ouden van dagen, en de betekenissen van de familiebanden voor de verdere vertakkingen van het geslacht, staan ze maar zelden bij ons Christenen achter, en dient veel eer erkend, dat ze menige Christelijke familie een les in familie-deugd konden geven. Niet alleen dus, dat in deze Joodsche kringen wel terdege een huislijk leven, dien naam ten volle waard, bestaat, maar dat huislijk leven treedt onder de Joden zelfs vaak op zoo ideale wijze op, dat het ons beschamen kan. En al merkt men nu op, dat hierin de gezegende invloed van de openbaring des Ouden Testaments te waardeerden valt, en al haasten we ons er bij te voegen, dat bovendien het gemis van eigen nationaal bestaan, de Joden als vanzelf genooddaakt heeft, den onderling band van hun familieleven sterker aan te trekken, het feit blijft dan toch een feit, en dat het Joodsche Huisgezin niet-Christelijk is, en dat het anderzijds op den eerenaam van Huisgezin ten volle recht heeft.

Kenners der historie zullen wel niet even gunstig getuigenis afleggen omtrent het gezinsleven onder hooger staande heidensche volken, maar toch zal men evenmin betwisten kunnen, dat ook onder hen niet zelden het huislijk leven een tamelijk hoog standpunt innam en nog inneemt. Althans wie vreemde landen hebben bereisd, en uit eigen aanschouwing met het Gezinsleven in Azië mochten kennis maken, verzekeren ons als om strijd, dat de tastbare waarheid der feiten zoo weerspreken, wie tot ontstentenis van alle eigenlijke Gezinsleven onder de volken van Azië besluiten wilde. En moge onder den Islam de veelwijverij het Gezinsleven in den wortel hebben aangetast, men vergeet niet, dat de veelwijverij een weelde der rijkdomen is, en dat ook onder de Mohamedanen verreweg het grooter deel der bevolking, zonder het te willen, wel genooddaakt is, bij de monogamie te volharden. Reeds het feit dat er ongeveer even veel meisjes als jongens geboren worden, nooddaakt hiertoe. Alleen onder de negerstammen, die geregeld elk jaar een moord op groote schaal onder de manlijke bevolking van hun naburen aanrichten, of bij massa's de gevangenen tegenstanders als slaven uit het land bannen, blijven voor het volk in zijn veelheid genoeg vrouwen ter beschikking, om de veelwijverij algemeen te maken. Daar dit nu in de meer beschaaftde Mohamedaansche landen niet alzo toe gaat, is het resultaat van zelf, dat verreweg de meesten dezer zich levenslang wel met één vrouw moeten tevreden stellen. Iets waar nog bij komt, dat de meesten over geen genoegzame middelen beschikken, om een Gezin met meer dan één vrouw, en dus ook met de kinderen van meer dan één vrouw, te onderhouden. Dientengevolge houdt het Gezinsleven ook onder hen veelal stand, en dient erkend, dat niet alleen onder de Joden, maar ook onder de Heidenen en de Mohamedanen, een wezenlijk Gezinsleven, zij het dan al van lager rang, gevonden wordt.

Dit kan daarom niet anders, omdat het Gezinsleven van zelf, en op geheel natuurlijke wijze, uit de eigen grondtrekken van ons menschelijk leven voortkomt. Niet de mensch verzon het of vond het uit, maar

God-zelf funderde het in de schepping. Ten eerste door de splitsing van de menscheit in de twee geslachten. Ten tweede doordat Hij menschen uit menschen deed geboren worden. Ten derde door de volkomen hulpeloosheid van het kind, in zijn eerste levensjaren. Ten vierde door de noodzakelijkheid van het hebben van een woning. Ten vijfde door de moeite om aan het dagelijksch brood te komen. Ten zesde door de noodzakelijkheid, om zich voor eigen veiligheid en rechtszekerheid aan een te sluiten. En ten zevende door de natuurlijke liefde, die Hij aan man en vrouw, aan ouders en kinderen, aan broeders en zusters voor elkander inschiep. Dit zijn dan ook de zeven pilaren, waarop geheel de bouw van het Huisgezin rust. En hoe ook zonde en bederf deze schepping Gods poogde, en nog poogt, te verwoesten, altoos zal ze, dank zij de Gemeene gratie, de veerkracht in zich bezitten, om zich opnieuw op te richten. Al wat van goddelijke vinding en goddelijke schepping is, draagt in zich zoo onuitroeibare levenskrachten, dat het al wat menschen vonden of in elkaar zetten, steeds verre overtrof. En al is niet te zeggen, hoe ver de verwoesting der zonde ook op dit terrein zou zijn doorgeslagen, zoo de Gemeene gratie de natuurlijke kracht van het Huisgezin niet voor verdere verkwijning bewaard had, gesteund door de werking der Gemeene gratie was het Huisgezin eenvoudig onuitroeibaar.

Doch hieruit volgt dan ook, dat we in ons Christelijk Huisgezin het ons nooit mogen voorstellen, alsof het Huisgezin zelf een vrucht van het Christendom ware. Zoo te spreken, is ijdele phraseologie. Dat het Christelijk Huisgezin het Huisgezin in zijn hoogste volkomenheid vertoont, is niet aan twijfel onderhevig; maar hieruit volgt nog in het minst niet, dat het Huisgezin in zijn grondtrekken uit het verlossingswerk van Christus zou zijn opgekomen. Dat is het niet. Dat is het zoo min onder ons als onder Joden en Heidenen. En ook in onze Christelijke kringen moet, zonder poging zelfs tot voorbehoud, volmondig erkend worden, dat onder onze eigen voorvaders, die nog nimmer zelfs den naam van Christus gehoord hadden, diezelfde prijsstelling op het huislijk leven bestond, in wier glans wij ons verheugen. Wie bij Tacitus de beschrijving leest, die hij van het huislijk leven der oude Bataveren of van de oude Germanen in het algemeen geeft, heeft zich alminstens over zijn voorgelacht te schamen. Menige donkere schaduw moge ook op hun huislijk leven gerust hebben, maar niets kan het feit teniet doen, dat zij geleefd hebben in diezelfde gezonde opvatting van het gezin en het huislijk leven, die nog altoos de kracht van ons nationale bestaan uitmaakt. Stellen we ons dus een oogenblik voor, dat het Evangelie niet in deze landen ware gepredikt geworden, dan volgt hieruit nog geen zins, dat het Huisgezin in zijn levensvatbaren vorm hier onbekend zou geweest zijn. Integendeel, ook dan zou er dat natuurlijke samenleven van man, vrouw en kroost in één woning geweest zijn, dat nog altoos ook voor ons den grondtrek van het Gezinsleven uitmaakt. We behoorden eenmaal tot een volksstam, die rijkelijk met Gemeene gratie bedeeld was, en het is dank zij de Gemeene gratie, dat, ook zonder het Evangelie, het Huisgezin onder ons zou zijn blijven bloeien.

Gevoelen we ons desniettemin gerechtigd, om met zekere voorliefde van het Christelijk Huisgezin te spreken, dan moet dit derhalve een andere oorzaak hebben; en hierbij nu moet tweemaal scherp onderscheiden worden. Een Huisgezin heet Christelijk in zoverre de Christelijke zede de grondtrekken van het Huisgezin fijner en edeler uitwerkt; maar ook heet een Huisgezin Christelijk, in zoverre het een familiekerk in het klein is geworden. Beide eigenaardigheden loopen echter geheel uiteen. Beide rusten op een geheel verschillende beschouwing. En deswege eischt helderheid, dat we deze beide betekenissen van het „Christelijk“ voor Huisgezin behoorlijk uiteenhouden. Naar de eerste betekenis bedoelt Christelijk voor Huisgezin alleen, dat het kwalitatief in graad van volkomenheid hooger staat. Naar de tweede betekenis komt er een geheel nieuw element in, dat een verschil in beginsel te weeg brengt. In eerstgemelden zin geeft Christelijk voor Huisgezin te kennen, dat het zedelijk hooger staat; in den tweeden zin verkrijgt het Huisgezin door de bijvoeging van het woord Christelijk niet een hooger zedelijk, maar een geheel nieuw religieus karakter.

Het eerst door ons genoemde vereischt slechts korte toelichting. De onderscheiden familiebanden roepen elk op zich zelf een zedelijke verhouding in het leven. Het samenleven van man en vrouw verschildt, in uit-

sluitend vleeschelijken zin genomen, weinig of niet van het plegen van onthouding. Als zoodanig is hierin niets anders aanwezig, dan wat ook in de dierenwereld bestaat. Het menschelijk stempel wordt op dit samenleven daarom eerst dan gedrukt, als het gebonden wordt aan een zedelijke betrekking van wederzijdsche verplichting. Ontwaakt er tusschen man en vrouw persoonlijke liefde, slaat deze liefde een band om heider hart, gevoelen ze neiging en roeping om hun existentie, lot en roeping aan elkander te verbinden, en lost zoo almeer hun existentie, die eerst tweemaal en gescheiden was, zich in hogere eenheid op, dan vloet hieruit ten slotte ook dit voort, dat deze oplossing in hogere eenheid hen ook één vleesch doet zijn. Men zoekt dan elkander niet om dat één vleesch zijn, maar om die hogere eenheid, en het andere is van die hogere eenheid slechts gevolg en uitvloeisel, overeenkomstig de scheppingsordinantie Gods. Zoo rust dan het Gezinsleven in de eerste plaats op deze duurzaam zedelijke betrekking, die man en vrouw over en weer aan elkander bindt; en niet dan met den dood kan deze band ontbonden worden. Het is een zedelijke betrekking, die wil dat men elkander toebehoort, zooals men niemand anders toebehoort. Een zedelijke betrekking, die de hoogste uiting van liefde, toewijding en zorg voor elkander vraagt. Een zedelijke band die den man voor de vrouw en de vrouw voor den man tot zijn naaste maakt, en daarom de hoogste vervulling vraagt van het: *Gij zult uw naaste liefhebben als u zelve*. De vrouw is de naaste aan haar man, de man de naaste aan zijn vrouw.

De aldus ontstane zedelijke betrekking gaat dan in de tweede plaats vanzelf op het kroost over, waarmee God de vrouw en den man zegenet. En ook hier weer moet op dat zedelijke volle nadruk vallen. Op zichzelf toch is de aantrekkelijkheid van het jonggeboren kind voor zijn moeder, en van de moeder voor haar zuigeling, nog niets dan de werking van een natuurlijk instinct, dat zij bij de hogere dieren evenzoo, soms nog sterker, vindt. Menige moeder deed nooit voor haar kindeke, wat de klokken voor haar kicken deed, en het is dan ook opmerkelijk, hoe de Heere Jezus niet op de moeder, maar op de klokken wees, toen hij de volheid en de innigheid van zijn liefde voor Jeruzalem in beeld wilde brengen. Dit instinct heeft daarom zeer zeker zijn waarde, maar het bezit, zonder meer, nog geen zedelijke waardij. Het bezit alleen goddelijke betekenis, omdat het God is. Die dit instinct alzo in diert en mensch werken doet. Zedelijk en daardoor menschelijk daarentegen wordt deze onderliefde eerst, zoo ze ook dan stand houdt, als het instinct ophoudt te werken. Bij het dier eindigt deze betrekking als het instinct gaat zwijgen. Dieren van drie, vier jaar oud, herkennen zelfs hun vader en moeder niet meer. Bij den mensch, daarentegen, begint juist bij het toenemen der jaren deze betrekking veelzijdige kracht te ontwikkelen. Ze heeft, bij den mensch duurzaamheid, en ze ziet, zover ze een zedelijk karakter aanneemt, zoo weinig op zinnelijke affectie, dat een moeder of vader vaak nog teederder gevoel voor een misvormd of ziekelijk kind heeft dan voor een kind van melk en bloed. Ook hier treedt dus het gevoel van zedelijke verantwoordelijkheid op. Er spreken verplichtingen, waaraan men gevoelt zich niet te mogen onttrekken. Er meer nog in de zorg, voor opvoeding, dan in de lichamelijke voeding, zoekt de onderliefde haar doelwit na te jagen.

En zoo komt dan van zelf de derde grondtrek van het familieleven op, de band die broeders en zusters aan elkander verbindt. Een band, zeer zeker minder sterk, dan die tusschen man en vrouw of tusschen ouders en kinderen, maar die ook zoo toch een hooge betekenis bezit. We zijn als menschen op samenleven met menschen aangelegd. We zijn niet maar losse individuen die naast elkander staan, maar we hooren bijeen. Op samenleving is heel het menschelijk geslacht aangelegd. En voor die samenleving nu legt het samenleven van broeders en zusters den grondslag. Er ontstaat op kleine schaal in het Gezin zelf een samenleven tusschen meerdere personen, tusschen ouders en jongeren, tusschen kundigen en min knappen, tusschen jongens en meisjes; en in dezen kring voelt men als vanzelf niet in de eerste plaats zijn zelfstandigheid als individu, maar meer zijn saamhooren bij elkander. Er heerscht in dien kleinen kring een onderling vertrouwen, een gulle vrijheid tegenover elkander, een warm gevoel van aaneensluiting, zooals men dit aanvankelijk met geen andere personen hebben kan. En op die wijs vormt

dit samenleven van broeders en zusters een voorschouwing voor het leven, zooals dat leven die op geen ander terrein voor ons opent.

Just echter omdat het Gezinsleven altoos op die zedelijke grondbetrekking tusschen man en vrouw, ouders en kinderen en broeders en zusters rust, kan de volkomenheid van het Gezinsleven in graad zoo ontzaglijk verschillen. Dat het verschil tusschen Gezin en Gezin ook andere oorzaken heeft, geven we voetstoots toe. Er zijn hoog staande en lager staande geslachten; en nu spreekt het wel vanzelf, dat ook het Gezinsleven hooger karakter zal dragen, zoo man, vrouw en kinderen, personen van vijf talenten zijn, dan zoo ze slechts op één talent roemen kunnen. Ook maakt aard en karakter der samenlevende personen verschil. Driftige, humorige, hoogmoedige, nijldige, netelige personen zijn onbekwaam, om aan het Gezinsleven die ruste, dien vrede, die hogere vreugde, die rijker genieting te waarborgen, die gesmaakt worden waar zachte, nobele, tot evenwicht gekomen karakters in één Gezin samenwonen. Verschil maakt ook gezondheid of ziekte, en niet minder de maatschappelijke positie. Zelfs kan er een armoede zijn zoo beneden het menschelijke, dat de dagelijkse elende alle Gezinsleden te niet doet. Er ligt in den eisch, dat elk daglooner een „menschelijk bestaan“ hebbe, dan ook een niet te miskennen waarheid. De zorg om den mond open te houden, de zorg voor een stuk goed dat men om de schouders zal hebben, en die voor een woning, waarin het Gezin onder dak zal komen, kan zoo nijpend worden, dat alle wezenlijk Gezinsleven schade lijdt. Reeds het denkbeeld zelf van het Huisgezin stelt onafwijsbaar den eisch van een bewoonbaar huis, waarin het Gezin saam zal leven. Toch is het niet op deze verschillen, waarop we, bij het onderzoek naar het Christelijk karakter van het Gezin, de aandacht hebben te vestigen. Al deze verschillen toch vinden hun oorzaak buiten het Gezin, in de personen alvorens ze het Gezin vormen en in levensomstandigheden, die ze niet altoos in hun macht mochten hebben. Principieel komen hier alleen in aanmerking die verschillen in graad van volkomenheid, die hun oorsprong vinden in de lagere of hogere opvatting van de drie zedelijke grondbetrekkingen in het Gezin zelve: 1°, de verhouding tusschen man en vrouw; 2°, de verhouding tusschen ouders en kinderen; en 3°, de verhouding tusschen broeders en zusters.

Nu bespreken we ook hierbij niet de bijzondere gevallen, maar alleen den algemeenen regel. Er zijn gezinnen van Christenen die beneden het normale peil staan, en er zijn gezinnen van niet-Christenen, die dit peil bereiken of er boven uitgaan. Doch dit is dan te verklaren uit persoonlijke verhoudingen, die bij den algemeenen regel niet in aanmerking komen. Voor den algemeenen regel is het alleen de vraag, of de Christelijke religie er al dan niet toe leidt, om de verhouding tusschen man en vrouw, tusschen ouders en kinderen, en zoo ook tusschen broeders en zusters hooger op te vatten, dan buiten het Christendom het geval is. En dit nu zal niemand loochenen. De historie toont op overtuigende wijze, dat de opvatting van het Huisgezin, van de positie der vrouw, van den plicht der opvoeding, en van den broederband, door het Evangelie gewild is, en nergens in zoo edelen zin werd genomen, als dit allengs in Christenlanden, ook in de wetgeving, plaats greep. Reeds de strenge opvatting der monogamie gaf hier den doorslag, de gelijkstelling van man en vrouw in Christus hielp, en de broederband van alle geloovigen werkte vanzelf heilighend en vertederend ook op den band tusschen broeders en zusters in het Huisgezin. Met volkomen recht mag, kan en moet men daarom spreken van een Christelijk Huisgezin, voor zover men daarmede bedoelt, dat de drie zedelijke grondbetrekkingen in het Gezinsleven tot dien graad van volkomenheid zijn geraakt, die ze dan eerst erlangen kunnen, als de opvatting van den band tusschen man en vrouw, ouders en kinderen, broeders en zusters eenigszins beantwoordt aan het ideaal, dat het Evangelie ons voorhoudt.

Ook hierbij echter blijven we nog geheel op het terrein der scheppingsordinantie, en komt de verlossing door het bloed des kruises nog ganschelijk niet in rekening. Aan zich zelve overgelaten, vrij doorwerkende, en door geen invloed van zonde verlamd of verdorven, zou het leven, gelijk Adam en Eva dit in de schepping ontviengen, geheel tot hetzelfde resultaat hebben geleid. Het is de zonde, en de zonde alleen, die deze drie zedelijke grondbetrekkingen van het Gezinsleven bedierf

en dreigde te verwoesten. Tegen dat bederf in worstelde de Gemeene gratie, en het is aan haar te danken, dat, in weerwil van de zonde, het Huisgezin stand hield, en een menschelijk stempel bleef dragen. Doch gelijk we in ons historisch-leerstellig deel der Gemeene gratie hebben toegelicht, is deze Gemeene gratie op ongemeene wijze gesterkt door de bijzondere openbaring aan Israël, en is deze sterking van de Gemeene gratie bij Israël, nog weder tot hooger kracht gekomen in de volcinding, die Israël's openbaring in het Evangelie vond. Hieruit is het te verklaren, dat nu nog onder de Joden het Huisgezin zoo hoog staat. Doch zoo min het Oude als het Nieuwe Testament doen te dezen opzichte iets anders dan de Gemeene gratie versterken, en de oorspronkelijke scheppingsordinantie in helderder licht stellen. Wel geven we toe, dat de bekeering en de heiligmaking, zoo wel als de verlichting een middel kan zijn, niet alleen om dit hooger en klaarder licht te beter op te vangen, en zoo ook om er te ernstiger naar te leven; maar toch wijst dat de zaak niet uit. Er zijn bekeerde en geestelijk verlichte personen, die de opvoeding hunner kinderen zeer weinig ernstig opvatten; en omgekeerd zijn er onbekeerde en onverlichte personen, die ons in het werk der opvoeding ten voorbeeld kunnen trekken. Men kan volstrekt niet zeggen, dat de Christelijke opvatting van het Gezinsleven alleen onder de bekeerden tot heerschappij is gekomen. Om de zaak zuiver te houden, moeten we dus, bij het bespreken van den algemeenen regel, vaststellen, dat het licht des Evangelies ook hier de Gemeene gratie versterkt, en altoos in de algemeene opinie een opvatting van de verhouding tusschen man en vrouw, tusschen ouders en kinderen, tusschen broeders en zusters, doet veld winnen, die, ook afgezien van het persoonlijk geloof, de drie zedelijke grondbetrekkingen van het Gezinsleven kwalitatief tot hooger graad van volkomenheid opvoert. En in dien algemeenen zin nu moet beleden, dat, dank zij het Evangelie, het Huisgezin in Christenlanden hooger staat, dan bij de Heidenen of onder den Islam.

„De aarde, en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden.“

Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, in welken de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zullen verbranden. 2 Petrus 3: 10.

Hoe reusachtig groot ook de afmetingen, saam van alle land en alle zee, op deze aarde ons toeschijnen, toch is heel die aarde zoo nietig klein, vergeleken bij de zon; en zooals die zon is, zoo zijn er duizenden en tienduizenden van vaste sterren; en hoever ook menschen-oog die vaste sterren bejauwd heeft, nog is nooit het einde van het heelal ontdekt.

Gods majesteit is zoo eindeloos, zoo nameloos groot, en wij, die ons reeds in onze kleine land op die kleine aarde in onze onbeduidendheid verliezen, wat zijn wij voor Hem die dat Heelal door één machtwoord tot aanzijn riep, en het eveneens weer door één woord van dezelfde Almachtigheid zal doen oorkomen en doen veranderen in gedaante en in bestaansvorm!

Reeds de Psalmist werd door die overweldigende gedachte aangegrepen, toen hij het uitsprak: „Gij hebt voortmaals de aarde gegrond, en de hemelen zijn het werk uwer handen. Die zullen vergaan, maar gij zult staande blijven; en zij zullen allen als een kled verouderen. Gij zult ze veranderen en als een gewaad zullen ze veranderen zijn.“ (34: 4)

En over die „verandering“ van hemel en van aarde triomfeert Jehovah, als Hij zelf aan zijn knecht bejauwt: „Het uw oogen op naar den hemel en aanschouw de aarde beneden; want de hemel zal als een rook verdwijnen en de aarde zal als een kled verouderen; maar mijn heil zal in ewigheid zijn en mijne gerechtigheid zal niet verbroken worden.“ (Jes. 51: 6)

Zoo roept ook de apostol des Heeren ons toe: „De wereld gaat voorbij met al wat ze voor ons oog begehlijkt heeft, maar die den wille Gods doet blijft in der ewigheid“. En al kunnen we hier de breede teekening van het visioen van Paulus niet weergeven, duidelijk en omstandig bejauwt toch ook een ander apostel ons, dat zij die aan Jezus toebehooren, „verwachten een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woont; dat eens de hemelen, die nu zijn, en de aarde door hetzelfde woord, dat eens deze wereld schiep, ten vure zullen worden overgegeven; en dat dan de hemelen zullen vergaan en de elementen brandende zullen versmelten, en de aarde en de

werken, die daarin zijn, zullen teniet gedaan worden". (3 Petr. 3:7, 11, 12, 13.)

Men heeft een wereldbrand genoemd, en een wereldbrand zal het zijn, en eerst uit dien wereldbrand zal de nieuwe gestalte voortkomen, waarin het rijk der heerlijkheid schitteren zal eeuwiglijk en altoos.

Vreemd kan ons dit niet meer in de ooren klinken, want reeds het verleden verhaal ons van zoo ontzettende veranderingen, die eertijds op deze aarde hebben plaats gegrepen, dat geen onzer de tegenwoordige gedaante der wereld herkennen zou, kon zijn oog aanschouwen wat eenmaal deze wereld is geweest.

Ook geven de onderzoekers van de aardkorst en de beugels van het firmament zelf toe, dat een algehele omkeer in de gedaante der wereld alleszins tot de waarschijnlijkheid behoort, slechts hierin uiteenlopend, dat de één een afkoeling en een doodvriesen van alle leven op deze aarde voorziet, terwijl de ander, met de Schrift, denkt aan een eenduidige vernietiging door vuur.

Reeds nu wandelen we op vuur. De vuurspuwende bergen, de heete bronnen, de opstijgende gassen, het geest ons alles de zekerheid, dat onder de dunne aardkorst, waarop wij leven, één gloeiende massa zich verbergt, die door breede scheur slechts licht zou behoeven te ontvangen, om lichter laaie in vlam te schieten, en den grooten wereldbrand te doen uitbreken.

Toch is wat de Schrift ons als aanstaande aankondigt nog majestueuzer: niet enkel een in vlam schieten van deze kleine aarde, maar één groote, één machtige onderstrooming van heel het starrenrijk. Een verbreking van heel de orde der starren op hun banen, gepaard met een dooreenrushing van alle stoffen en gassen, om eerst uit die massale dooreenwarring van al wat bestaat, een geheel nieuwe orde, een veel heerlijkheid, een nog duizendwerf schooner heel te doen voortkomen.

En wat alles zegt, dat profeteert ons de Schrift, niet om ons weetgierigheid te bevredigen, noch ook om ons op ontzettende dingen voor te bereiden, maar, heel anders, om ons het valsche hechten aan het mindere schoon van deze gedaante der wereld af te leren, en ons zieloog te richten op die veel grootscher heerlijkheid, die eens al wie in Jezus ontslapen is, wacht.

Ons ideaal staat zoo veel hooger dan het hoogste wat deze wereld bieden kan. Wie Jezus niet zijn ingelijfd, vergapen zich aan het schoon *deser* wereld, die nu is, als ging daar niets boven. Voor den heiligen apostel daarentegen is op deze wereld al het schepsel zachtende, omdat het der ijdelheid is onderworpen, en verwacht het als met opgestoken hoofde die veel schooner, die veel rijker heerlijkheid, die dan eerst komt, als de vrijheid der kinderen Gods zal doorbreken.

En daarom is het één roepen, één waarschuwen heel de Schrift door: Geef aan *deser* wereld uw hart niet, maar staar naar de zooveel heerlijkheid, die u is weggelegd en die u in de hemelen bewaard wordt.

Deser wereld gaat voorbij, met al wat ze u begerlijks biedt, maar dan komt de *nieuwe* hemel en de *nieuwe* aarde.

Hoedanigen behoort gij, o, kinderen Gods, dan niet te zijn, in heiligen, hemelschen wandel.

Onbegrijpelijk is zulk een „verandering“ van het bestaande voor ons niet.

De Schrift zelf vergelijkt ze met de verandering van een kleed, van een gewaad, dat, afgedragen en bezoedeld, geen oog meer had, en wegwerpt, en dat nu door de hand des volkers zoo kostelijk gereinigd en vernieuwd wordt, dat het in al zijn oude pracht en als nieuw voor het oog tot u terugkeert.

En ook, het reinigen, het vernieuwen van metaalstukken door vuur kennen we. Verroest en onmogelijk ijzerwerk hervint in het vuur zijn nieuwigheid en glans, en aldus in het vuur opgesmolten en in nieuwen vorm gegoten, blinkt het weer voor het oog in zijn metaalblankheid en in zijn ongerepte vorm.

En waarom zou God dan niet evenzoo met heel zijn wereld kunnen doen, wat de voller verricht met het kleed of de metaalgieter met het stuk metaalwerk?

Het is zoo, het grootsche van den omvang, de uitgebreidheid der afmetingen, het reusachtige van het firmament, doet ons hier duizelen; maar staat God Almachtig dan niet nog veel hooger boven heel het werk zijner schepping dan de voller boven zijn waschbodem of de smid boven zijn vuurhaard?

Wie iets maken kan, kan het ook vernemen. Wie scheppen kan, kan ook herscheppen. En hoe majestueus ook het heel ons toeschijnt in zijn grootheid, voor God is het als niets geacht. Zijn niet de volken voor hem wat een druppel water aan den emmer is, of een stofje op de weegschaal?

En hebt ge dit u eenmaal ingedacht, dat hoe groot de wereld ook zij, God zelf nog tien en honderdmaal groter is dan die gansche wereld, ja, dat ge ook zoo van de grootheid van uw God slechts *getuigd* hebt, wat zou er dan wonderbaars voor u God in zijn, om heel dat heel als één machtig instrument op te smelten, en het straks verjongd, vernieuwd en in nog heerlijkere vorm gegoten, voor Zich en voor zijn heiligen te stellen?

Aan ons ligt de schuld, dat we doorgaans van deze wereld veel te groots, en van den Heere onzen God veel te geringe gedachten koesteren. Dat doen niet alleen de lieden der wereld, dat doet ook het Christenvolk, te traag van geest als het is, om de heerlijkheid zijner erfenisse in te denken, of ook om in te leven in wat de Schrift ons zoo duidelijk en zoo omstandig profeteert.

Zeker, ge moogt daarom uw roeping in de dingen *deser* wereld niet klein achten, en veel min verzuimen. Zoolang God u in deze beddeling laat, hebt ge in *deser* beddeling uw God te dienen, volijverig en getrouw.

Maar steeds zal het bij dit u doen u helder voor oogen staan, dat niet alleen deze aarde, maar ook al haar werken zullen vergaan. De prachtigste paleizen, de wijdfuigste kathedraalen, de wonderen der techniek, de grootste scheppingen der kunst, alle huizen, en alle dorpen, en alle steden, en al wat menschenhand daarin gewrocht heeft, — het is slechts voor een tijd, en gelijk eens Babylon en Ninevé te niet gingen, zoo gaat eveneens straks te niet al wat onze wonderde eeuw schiep.

En daarom, ge zult wel volijverig en getrouw in het u hier aanbevelen werk zijn, maar ge zult er niet duurzaam aan hechten. Ge zult er u zelf niet aan hechten. Ge zult verstaan en inzien, dat wat nu ons toechittert, nog slechts het flukken van kaarsglans is, vergeleken bij den sonneglans van heerlijkheid, waarin eens heel Gods schepping zal gedoopt worden.

Hier deze kleine heerlijkheid voor een tijd; daár eens de *volle* heerlijkheid, en dat voor *eeuwig*! Aldus staat de keuze.

Wat aarzelen dan Gods heiligen nog? Uw ideaal kan niet liggen in wat veroudert en eens verandert, in wat God eens opsmelt; het moet liggen in wat één zal aanbreken, als uw God zijn herschepping zal hebben voltooid.

Amsterdam, 30 November 1900.

Inlandsche Christenen.

Geconstateerd mag, dat de quaestie der Inlandsche Christenen door de schriftelijke gedachtenwisseling over de Begroting van Nederlandsch Indië dit jaar dan toch een merkbaar schrede verder gekomen is.

Het talmen der Indische autoriteiten moede, heeft de Minister van Koloniën zelf ten slotte een schets ontworpen, waarover nu hun oordeel zal gevraagd worden, en deze schets heeft hij in zijn Memorie van Antwoord ter algemeene kennis gebracht.

Ziehier wat we desangaaende in die Memorie lezen:

Bij die uitsluiting stelde de ondergetekende zich op het standpunt dat een gelijkstelling van den Christen-inlander met den Europeanen, niet alleen privaatrechtelijk maar ook publiekrechtelijk, geen aanbeveling verdient, voorzands zelfs niet mogelijk is te achten, omdat de talloze excepties op het voor Europeanen geldende recht, die ook de voorstanders dezer gelijkstelling noodzakelijk achten, haar niet anders zouden doen zijn dan een schijnvertooning, terwijl het de vraag is of tal van inlandsche Christenen zelf met de gelijkstelling zouden zijn ingenomen. Het Nederlandsch zendinggenootschap zeker niet, welks streven op Oost en Midden-Java steeds geweest is den Christen-inlander vóór alle Javanen te doen blijven. Eene publiekrechtelijke gelijkstelling met Europeanen zou uit den aard der zaak niet tot bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indië kunnen worden beperkt, en het springt in het oog dat het niet aangaat den pas gedoopten Batakker dezelfde rechten te geven als bijv. den Ambonnesen, wiens voorouders reeds sedert eeuwen het Christendom belijden. Die gelijkstelling zou — als reeds is gezegd — talloze excepties noodzakelijk maken; hoe zouden die voor geheel Indië zijn pasklaar te maken? Zou zij niet tevens ten aanzien van justitie, politie en bestuur eene organisatie na zich slepen, die onze financiële krachten ver te boven gaat? Het enkele feit te zijn gedoopt, mag geen aanleiding zijn om den inlander en zijne kinderen over te brengen in een recht, dat niet voor hen past en uitsluitend op een ander ras, de Europeanen, berekend is. Christendom en beschaving brengen wel is waar den inlander meer en meer nader bij den Europeanen, maar daarmee is de wenselijkheid niet bewezen, dat het meerendeel der voor Europeanen geldende bepalingen op alle Inlandsche Christenen toepasselijk moet zijn.

Wegneming van onzerheid (vage adit) door codificatie van het recht, dat aan zijne behoeften voldoet en zich aanpast aan zijne rechtsbegrippen, is hetgeen de inlander in het algemeen (en niet alleen de Christen-inlander) behoeft. Wel zal er ten aanzien van den Christen-inlander speciale regeling noodig zijn van die deelen van het recht, die direct verband houden met de Christelijke samenleving en inrichting van het gezin, maar ten aanzien van het vermogensrecht kan het belijden van den Christelijken godsdienst weinig verschil opleveren, tenzij in het gemeenschappelijk bezit van gronden met andere inlanders.

Codificatie der onzekerde adat neme in de eerste plaats een aanvang bij hen, die haar het meest behoeven, n.l. de Christen inlanders. Die codificatie algemeen te doen zijn, is voorzands niet wel mogelijk; de toestanden zijn daartoe te uiteenlopend. Maar wel is het mogelijk, verschillende codificaties in het leven te roepen voor die plaatsen of streken, die daaraan het meest behoefte blijken te bezitten. Als zodanig komen in de eerste plaats in aanmerking die waar Christenen gevestigd zijn, omdat de door inlandsche Christenen gehuldigde opvattingen voor een deel overeenkomen met die door Europeanen voorgestaan. Op die wijze zal de verspreiding van het Christendom indirect worden bevorderd, indien men er zich toe bepaalt de belemmeringen weg te ruimen, die aan het wortel schieten en de ontwikkeling van het Christendom in den weg staan. Vooral het familie- en erfrecht van den Christen-inlander moet ontwikkeld kunnen worden in den geest van dat voor Europeanen.

Bij zodanige codificatie zal natuurlijk met groot overleg zijn te werk te gaan, en eerst na deskundig, ernstig plaatselijk onderzoek zal daartoe kunnen worden besloten. Voor derge- lijk zoo spoedig mogelijk aan te vangen onderzoek, door een daarvoor bijzonder geschikt persoon, bracht de ondergetekende voor de Minahassa in aanmerking, omdat daar het Christendom onder de bevolking overheerschend is; evenwel zonder dat daardoor voor bereidingen voor andere streken, waar vele inlandsche Christenen zijn, behoeven te worden uitgesloten. De eventuele toekomstige regeling zou zich eerst in hoofdzaak moeten bepalen tot familie- en erfrecht; zoomeet tot den burgerlijken stand. Tusschenkomst van de weeskamers zou daarbij moeten worden uitgesloten, maar de gelegenheid geopend moeten worden om op weinig kostbare wijze authentieke akten te verkrijgen, terwijl ook de gevolgen van overgang tot- en afval van het Christendom zullen moeten worden geregeld. Is voor de Minahassa eene codificatie tot stand gekomen, dan kan men weliswaar verder gaan en haar als basis of norma aannemen voor hetgeen elders behoort te geschieden, natuurlijk rekening houdende met plaatselijke verschillen. Wat betreft den burgerlijken stand zou het denkbeeld kunnen worden overwogen om zich de medewerking van zendingen (geestelijken) te verzekeren.

Staat het op die wijze vast wat (gewijzigd of ongewijzigd) van de genoemde onderwerpen van de adat in de codificatie behoort over te gaan, dan komt het verbindezenrecht aan de beurt, dat waarschijnlijk in beknopte afmetingen aan het Europeesche recht kan worden ontleend. Het landbezit zal echter speciale regeling behoeven, overeenkomstig de instellingen en gebruiken van den inlander.

In verband met deze denkbeelden, zou het aanbeveling verdienen het 4de lid van art. 109 van het Regeringsreglement te wijzigen, afgescheiden van andere wijzigingen, die het genoemde artikel naar de meening van sommigen zou moeten ondergaan. Vastkoppeling van

deze materie aan eene principieele herziening van art. 109, zou de afdoening dieser urgente aangelegenheid noodeloos belemmeren.

Prijs stellen we in deze schets vooral op de verklaring, dat de 4e alinea van Art. 109 niet onaangestaan behoeft te blijven.

Gelijk men zich herinnert, had de Minister bij de behandeling van het wetsontwerp, strekkende om de Japannezen met Europeanen gelijk te stellen, de meening doen ontstaan, als dacht hij Art. 109 in elk geval ongewijzigd te behouden.

Nu zegt hij wel nog alleen, dat wijziging van alinea 4 van Art. 109 aanbeveling verdient, en nog niet dat ze onmisbaar is. Maar we zijn reeds veel gevorderd, zoo de Regering aanbevelingswaardig acht wat ons noodzakelijk voorkomt.

Heel het artikel 109 luidt aldus:

De bepalingen van dit reglement en van alle andere algemeene verordeningen, waarin sprake is van Europeanen en inlanders, zijn, waar het tegendeel niet bepaald is, toepasselijk op de met hen gelijkgestelde personen.

Met Europeanen worden gelijkgesteld alle Christenen en alle personen, niet vallende in de termen der volgende zinsede.

Met inlanders worden gelijkgesteld Arabieren, Moeren, Chinezen en allen die Mohammedanen of heidenen zijn.

De inlandsche Christenen blijven onderworpen aan het gezag der inlandsche hoofden, en met opzicht tot rechten, lasten en verplichtingen, aan dezelde algemeene gewestelijke en gemeentelijke verordeningen en instellingen, als de inlanders die het Christendom niet belijden.

De Gouverneur-Generaal kan, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indië, uitzonderingen maken op de toepassing der in dit artikel gestelde regels.

De vierde alinea hebben we cursief gedrukt, om duidelijk te doen uitkomen, wat gewijzigd moet worden.

Dat heel het artikel wijziging zou moeten ondergaan, is in dit verband nooit van antirevolutionaire zijde beweerd.

Zoo vorderen we dus.

Toch zal de weg lang zijn.

De Minister wijl beginnen met de Minahassa. Eerst als men daarmee gereed is, zal men de daar ingevoerde denkbeelden ook elders toepassen. Edoch langzaam. Eerst het familie- en erfrecht. Dan de burgerlijke stand. Daarna het verbindezenrecht. Stel u nu wel voor, hoeveel jaren een Indische regeling noodig heeft om tot stand te komen, en ge zijt het met ons eens, dat dit gedeeltelijk program er allicht nog in tien jaren jaar aan toe is, om uitgevoerd te worden, vooral nu deze Minister verklaarde te willen heengaan.

Verdwijnt nu inmiddels deze Minister, en denkt zijn opvolger er weer anders over, dan hokt het weer voor vele jaren. Inmiddels komt er weer een andere Gouverneur-Generaal, die op zijn beurt weer andere denkbeelden is toegedaan. En zoo schuift het dan mogelijk op de lange baan; een baan die dan *zeer* lang kan worden.

En toch, al ware dit alles geregeld, dan is men er nog niet.

Juist waar niet, als in de Minahassa, de meerderheid der bevolking Christen is, maar waar, gelijk op Java, kleine groepen Christenen in geheel Mohamedaansche *desa's* leven, zal de regeling het critiekst zijn, en daar juist het meest critiek op die punten, die het meest van nabij de verwerping van het Mohamedaansche geestelijk gezag door elk Christen raken, d. i. in het staatsrecht en strafrecht.

Gevoerd zijn we dus, en hier verheugen we ons over. Maar we verheugen ons niet zonder vreeze. De Administratie van Indië heeft reeds zoovele schoone verwachtingen of ciadeloos uitgesteld, of in rook doen opgaan.

Practicisme.

XI.

Zoo bleek ons dan, dat scherp te onderscheiden is tusschen ziekenverpleegsters, die niets anders zijn dan geoeftend personeel, door en voor een bepaald ziekenhuis aangesteld, en ziekenverpleegsters, die uit beginsel zich om Christus wil aan dezen dienst wijden.

Ten tweede, dat de naam van: *zuster*, gelijk die thans ook in geheel buiten alle geloof omgange stichtingen, gebezigd wordt, als uit Rome overgenomen, en, op die wijze, geheel zinledige, bloote titel, afkeuring verdient.

En ten derde, dat een afzonderlijke kleeding bij het verplegen, en voor een deel ook buiten de verpleging, ook o.i. gewenscht is, mits ze niet zijt het rouwkleed, mits ze voor elke vereeniging verschilt, door de eischen der verpleging bepaald worde, en niet een uniform zij, dat ook buiten dienst wordt gedragen.

Nu deze drie punten zijn afgehandeld, komen we op de hoofdzak, op de ziekenverpleging zelf, in verband met Huis en Kerk.

Ziekenverpleging hoort in huis thuis en moet geschieden door de leden van het gezin. Dit is de gezonde regel; en zullen er op dien regel uitzonderingen gerechtvaardigd zijn, dan moet de reden voor die uitzonderingen blijken.

Aldus verstonden onze vadersen het, en ze zagen daarin recht.

Ziekte en krankheid behooren tot de verschijnselen in het leven, waarmee op zijn beurt elk gezin en schier elk lid van het gezin kennis maakt. Die krankheid in haar verschillende stadiën van onwel zijn, ongesteld worden, naar bed moeten, ziek zijn, en er ernstig aan toe zijn, heeft zoo voor het gezin als voor wie er lid van zijn, een hoogere bedoeling.

Reeds bij het sluiten van het huwelijk, zeggen onze kerken in het Huwelijksformulier het aan de huwenden aan, dat „den gehuwden gemeenlijk velerlei kruis is overkomende,“ en onder dat „gemeene kruis“ be-

hoort zeker niet in de laatste plaats ziekte en krankheid.

Reeds het gevaar voor ziekte en krankheid legt in het huisgezin den plicht op tot het nemen van allerlei hygienische maatregelen, in verband waarmee zich ten onzent de vaderlandsche zindelijkheid ontwikkelde. Al is het toch, dat deze zindelijkheidsmanie meer van de huismoeders dan van de dokters uitging, ze had ongetwijfeld hygienische strekking. Het keeren van stof, het witten met de stuka-doorkwaast, het boenen met was, het blank schuren van het metaal, het luchten van het beddegoed, het zuiveren van alle afvoerkanaalen, het sluiten van de vliegengast, het wegbergen en toedekken van alle eetwaren, het klee zijn op al wat de slager bracht, het op vaste tijden uitkloppen van kleedingstukken, het fijn verzorgen van de wasch en het geregeid verschoonen, werkte feitelijk antiseptisch, lang eer iemand ooit van bacillen gedroomd of van de vinding van den Weener hoogleeraar gehoord had.

God zelf onderwees hier onze huismoeders in, door het vrouwelijk instinct te ontwikkelen. En al moet toegegeven, dat ze de betekenis van de badkamer onderschat hebben, toch was destijds voor geen gering deel aan deze zindelijkheidsmanie onzer oude huismoeders, de fysieke welstand van ons volk te danken.

Ook zoo echter kwam de eigenlijke betekenis van krankheid voor het gezin eerst uit, als de krankheid niet slechts geducht werd, maar kwam. Dan bracht ze breking te weeg in den gewonen levestoon, en verhoogde den ernst. Ze riep tot verhoogde zorg, tot meerder liefdebetoon, tot inniger toewijding. De gezinsband werd, zodra de arts zijn bezoek bracht, sterker gevoeld. De vrouw, de moeder vooral, maar ook de dochters, erlangen op eenmaal een betekenis in het gezinsleven, die den man en de zonen eenigszins naar de tweede plaats teruggedrongen. De dienstbode die meehielp, voelde zich als lid van het gezin en werd als lid van het gezin gewaardeerd. Het onderscheid van dag en nacht, dat anders ook het gezinsleven beheerscht, kromp in, om plaats te maken voor de één beheersching van heel het gezin door het ziekbed. Het gebed verkregek meer klem, meer warmte, meer innigheid. Ook werden de banden met de familie buitenshuis aangehaald, als er een tante of schoonzuster verscheen, om in het verplegen te helpen. Zoo bracht de ernstige krankheid van één lid van het gezin eene geheel ommekeer in het gezinsleven te weeg, en de strekking van dien ommekeer was dan wel dat de gewone huissorde verbroken werd, maar zoo dat er dieper en voor God rijker werd geleefd.

Maar even goed als we hierin roemen, even volmondig erkennen we, dat de uitzonderingen op den regel er slechter aan toe waren dan thans. Die uitzonderingen waren vele, gelijk ze nog velerlei zijn. Ze ontstonden en ontstaan nog, vooreerst door armoede, als de woning van het gezin te klein is, om het afzonderen van eene ziekenkamer toe te laten, en dus de zieke verpleegd moet worden in hetzelfde vertrek waar de kinderen spelen, de kost gekookt wordt, en heel het gezin verkeert. Ten tweede doet zulk een uitzondering zich voor bij alleenlopende, personen zonder eigen gezin, die aan zich-zelf bleven overgelaten. En ten derde ontstonden en ontstaan nog die uitzonderingen, zoo de ziekte een besmettelijk karakter draagt, of zoo er worden zijn, die een bijzondere verpleging vereischen; om nu van gevaarlijke kunstbewerkingen niet eens te spreken.

Ten deele nu zocht men daaraan ook vroeger wel tegemoet te komen door gasthuizen, maar in die gasthuizen ontbrak al datgene, wat het gezin alleen bieden kon, en vond men ook niet meer die gewijde verzorging, die de Roomsche „zusters“ uit hooger motief plachten te geven. Zonder vrees voor overdrijving kan men dan ook zeggen, dat oudtijds de ziekenverpleging in het gezin *hoogs*, maar die in de gasthuizen *laag* stond.

Het is dus zeer wel te verstaan en prijselijk, dat men in onzen tijd aan die laatste genoemde verpleging uitbreiding heeft gegeven, en ze verbeterd heeft. In onze tegenwoordige ziekenhuizen moge nog niet alles aan de hoogste eischen beantwoordt, toch moet voortstoots erkend, dat ze, in vergelijking met de oude gasthuizen, model-inrichtingen zijn. Er moge terecht klachten vallen over het ontbreken van alle geestelijke element; klachte ook over bedenkelijke proefnemingen, waaraan men de zieken niet zelden onderwerpt; toch bieden ze, uit materieel oogpunt beschouwd, als lichamelijke verplegingsinstituten, in den regel meer dan het beste gezin thans leveren kan. En erkend moet evenzeer worden, dat het optreden in deze ziekenhuizen van verpleegsters, die niet alleen geoeftend zijn, maar in den regel ook tot een beteren stand behooren, veel voordeel biedt door warmte, teederheid en liefderlijke wijze van behandelen.

Ook is er op zichzelf niets op tegen, dat er naast de ziekenhuizen voor arme lieden ook ziekenhuizen geopend zijn, waar eenzame, op zichzelf staande en alleenlopende personen een onderkomen vinden. Waar het gezin ontbreekt, kan het gezin geen dienst doen. En ook zulke kranken stellen toch prijs op zorgvuldige en voldoende verpleging. Op een kamer, die men gehurd heeft, zoo half en half door de juffrouw van het huis of de dienstbode verpleegd te worden, geeft, schoone exceptie nu daargelaten, een gevoel van verlateheid, dat ook moreel aan den kranke schaadt.

Evenzoo geven we toe, dat er iets goeds in steekt, dat, bij langdurige en ernstige krankheid, de vrouw des huizes thans gereede hulp kan vinden in geoeftende ziekenverpleegsters, die haar in haar gezin komen

bijstaan. Niet elk gezin is vol uitgegroeid. De vrouw des huizes kan pas gehuwd en nog arm aan ervaring zijn. Er zijn gezinnen zonder volwassen dochters, die moeder konden bijstaan en afwisselen. In al zulke gevallen nu schiet de kracht van één vrouw vaak te kort. Die leemte kan nu aangevuld worden door een zuster van man of vrouw, door een moeder of schoonmoeder, of anderszins. Maar zoo ook dit ontbreekt, en de vrouw voor alles zou moeten optornen, mag het een geluk heeten, zoo een geoeftende verpleegster van buitenaf de vrouw ter hulpe komt. Anders raakt de vrouw des huizes er tenslotte onder, en ook de zieken lijden er door.

Doch al geven we dit alles toe, en al blijkt hieruit genoegzaam, dat we waarlijk de vlucht, die de vrije ziekenverpleging nam, niet onderschatten, toch leggen we er nadruk op, dat de uitzondering ook hier den regel niet mag vervangen, en dat schade aan het gezinsleven en schade aan ons nationale leven voort toegebracht, zoo we allengs meer voort geven aan de gedachte, alsof de verpleging niet dan bij uitzondering in huis en door het eigen personeel moest plaats hebben, om als regel voor rekening te komen van ziekenhuizen en in dienst genomen ziekenverpleegsters.

Zoodra het dien weg opgaat, abdiceert de vrouw des huizes, in een der gewichtigste momenten van het gezinsleven, van haar hooge en schoone roeping.

Een huisvrouw en moeder moet, zal het wel zijn, bij een ziekenverpleegster niet achterstaan in kennis van zaken, in praktischen zin voor de verpleging, en vooral niet in liefde en toewijding. Een verpleegster die in huis komt, moet niet op de vrouw des huizes als op een inferieure verpleegster neerzien, en de vrouw des huizes moet toen, dat men zoo denkende zich ten eenenmale in haar zoo vergissen.

Hierbij echter stuit men op de moeilijkheid, dat zoo vele jongedochters onnadankend huwen, zonder van iets op de hoogte te zijn, en dat zoovele moeders niet inzien, dat de opvoeding van haar dochters voor goede huisvrouwen hoogere eischen stelt, dan dat ze op een kostschool zijn geweest, en vormen kennen, en zich verstaan op sierlijke kleeding.

Gewicht hierbij in de schaal legt vooral de gestadige overgang, dien we doormaakten, uit het vroeger meer instinctieve naar het meer bewuste leven. Vroeger was het instinctieve leven veel sterker. Thans nam dit af. Maar in plaats hiervan wonnen we in ons bewuste leven.

Het goed verplegen van de kranken in huis ging vroeger meer als van zelf, door afzien en traditie. Thans heeft men over een goede wijze van verpleging meer opzettelijk nagedacht; en is er allerlei dat men geleerd moet hebben om het te weten. Vroeger woei het iemand aan uit de levenspraktijk. Thans *leert* men het in een cursus.

En nu is het een fout, dat de moeders niet inzien, dat haar huwbare dochters datgene, wat moeder zelve haar niet meer aanbrengt, dan toch op andere wijze leeren moeten.

Zoo is het met het koken, zoo is het met het vervaardigen van kleedingstukken, en zoo is het ook met de ziekenverpleging.

Tot de opvoeding van een jong meisje behoort volstrekt niet alleen het leeren van talen, geschiedenis en letterkunde, maar wel tergeode ook het leeren koken, huishouden, modemaken en ziekenverplegen; en geen vrouwelijke opvoeding mocht voltooid worden geacht, eer bleek, dat werkelijk het jonge meisje in dat alles de nodige kennis en oefening had opgedaan.

Het ontbreken hiervan nu brengt teweeg, dat ook de huislijke ziekenverpleging door het eigen personeel al gebrekkiger wordt, en dit juist leidt er toe, om de ziekenverpleging steeds meer naar ziekenhuizen over te brengen, of ook in huis aan vreemde handen toe te vertrouwen.

En zonder hierin nu al te puristisch te zijn, mogen we toch niet verheelen, dat deze gang van zaken niet in overeenstemming is met de natuurlijke ordinarities.

Elke moeder in het gezin moet ziekenverpleegster van professie zijn. De eerste verplegere. De van zelf aangewezene. Diegene, die geven kan wat geen vreemde kan aanbrengen: de liefde van het moederhart.

Het wegsterven vooral van zoo velen in hospitalen, zonder dat het geloof en de liefde de stervensspandoe omringt, is een aanklacht tegen den geest onzer eeuw. Voor het lichaam alles, maar niets... niets voor de ziel!

Dat nu het Practicisme op dit terrein deze natuurlijke ordening van het gezinsleven zoo heeft achteruitgezet, en almeest den indruk vestigt, alsof de ziekenverpleging door vreemden het natuurlijkst en het meest normale was, kan niet ernstig genoeg worden betreurd.

Zoo openbaart zich een Christelijke liefde, die daarin juist on-Christelijk is, dat ze den grondslag van het natuurlijke leven dat onder de hoede der Gemeene gratie staat, terugdringt, om er iets *extra's*, iets buitengewoons, voor in de plaats te stellen.

Het wordt dan een „Christelijke“ liefde, die *niet* zijn verband ruikt, wat *in* zijn verband moest blijven, en die daardoor werkelijke schade aanricht.

Het historisch gevondene.

II. (Slot).

Volkomen juist was de opmerking van de *Niederlander*, dat men niet als twee zelfstandige bronnen van waarheid naast elkander kan plaatsen, ten eerste de Heilige Schrift, en ten tweede het door

onze vaders

vondene.

Concreet weerde, tot de Heilige van Eenigheidsheid op één waardig ware

Dit nu u de Christelijk Gereformeerde steeds staans

Nooit hee meer theolo verdedigd; e evenmin ooit

lezers, en ook aan de bekend.

Steeds en al zulk bev dat alle cor steeds *apfel* Schrift. Geb steunt hiero opzichte van openlijk mog

vamina in p

Zelfs het komen, alsof met wat hij zulk een ge vondst met ren beiden

doeld had.

Noch de c noch de c rische vonds deren ons t wijze ook, z aandienen. Z niet te zijn, uitgeven.

Hiervan s geen woord. lijkt.

Gezegd w dat er niets niet drie b elklender geat den gesteld

geen zin had

Dit nu is Het is een om het zoel die doen op als iets gevoi dan uit heeft

Bij dit p dezer lieden, het redeloo der worden

maal voor z in zekere om er het stellen.

Dit onzin val een and het andere g vallen de ooi andere was,

Die drie o den aard en alle zoeken

te zijn, werd zoekt niet n zoekt niet a men zoekt

wordt.

Duidelijk gorien uit a afgeleid, en naar de drie *sinig* maket

Zoeken is het u te de ge niet reed de ongerijm te zoeken, t

En dat n vallen toe. drieleerl onv baar. En d ge zoekt re nooit zoek w den werd, of baart.

De onders dus niet and men worden, moest zoo c idee van h scheiding to eischeit.

We zien naast-elkand aan te merke deze zelfde t nog volstrekt de geheel e bronnen onz heid der wa

Stelt men ling een ge geen zin h geopenbaard naast elkand het „reeds g overmits het uit het gevo

Doch al i van het gese men zijt, af we het bij d maakte bede

Op zichz dat iets vo kan heeten, hebben, dat ware vond.

Historisch inzicht in h daarom lev geen inhoud tuiging. He tuiging, dat maar nog al staat, gelijk voorstelt.